

www.e-rara.ch

Propheta Nahum iuxta veritatem Hebraicam

Bibliander, Theodor

Tiguri, 1534

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-153025>

[Caput Tertium]

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelinformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

EXPOSITIO

nostra capita instigasti acerrimum hostem. Nobis loqui conueniebat, alios missos facere. Quid ad nos Assyria negotia? Quales contumelias hodie quoque pro pudiosi homines in Euangelij præconium effundunt, quoties oboritur nonnihil calamitatum. Sed istas uoces diabolicas & feralium coruorum crocitates oportet contemnere atque tota libertate & sincera fide proloqui, quod in oraculis conscriptis mandauit dominus. Is aduigilat uerbo suo, ut faciat illud, sicut Ieremie pollicitus est.

CAPVT TERTIVM.

PROsequitur institutum sermonem de occasu Ninives, apte iam interserens flagitia, ob quæ potentissimum regnum diruatur. Sic enim iudicia sua Deus optimus prodit, ut simul rationem & causas pereundi ostendat, quatenus hominum interest ad cauendum. Quod liquidissime cernitur in sermonibus Ieremie, quibus infestationem Iudaica gentis præcinit, ut simul peccata indicet, quæ castigari oporteat.

1. **Væ ciuitati sang.** Exclamatio plus mouet atque penetrabilior est, quàm simplex enunciatio: Ninive plena est cruore, mædacio, rapinis, luxu. Primum crimen est homicidij, quo nihil fœdus, nihil alienius à natura hominis, nihil deo magis exosum. De quo infinitæ sententiæ scripturarum sunt & exempla innumera. Inuentantur igitur in miserabile fatum Ninives, qui la-

trocinijs

trocinij meritorij & laniens hominum sese manci-
parunt, similemque finem sibi propositum haud dubie
meminerint. Alterum est mendacij & perfidiae, quod
pactis non stetit, foedera soluit, opem promissam nega-
uit, malis artibus & dolis deuinxit, quos armis subi-
gere plus habebat negotij. Quas species impietatis
& uitia profligatae mentis, ut apostolus indicat pri-
mo cap. ad Romanos, hodie ciuitates & principes
complusculi existimant prudentiae opera & rerū pub.
certissima firmamenta. Sed Niniuen ex summo fasti-
gio in profundum coenum deiecerunt, ex potentissi-
mo regno ad nihilum redegerunt. Sancta fides colu-
men est regnorum, cui dominus fautor est, aut ex pe-
riculo impendenti eripiens, aut leuem fortunae ictum
gloria immortalis compensans. Tertium est iniustitia
indissolubilis comes auaritiae & luxuriae, quod Nie-
niue per fas & nefas quo iure quāue iniuria opes
aliarum gentiū rapuit. Quod malum hodie tam late
regnat publice atque priuatim, tam uarias habēs uias,
ut non mirum sit manum irati Dei flagella nobis incu-
tere. Ad quae tamen nescio quomodo callum obdura-
tionis duximus, ut uideatur dominus utres percutere.
Sed perget stultos uelut ptisanam in mortario contun-
dere, qui nolunt ad percutientem patrem conuerti.
Luxum quoque uitae occultius perstringit, ut inferius
admonebitur.

EXPOSITIO

Non recedet rapin. Duplicem habet intel-
 lectum, uel quod modū nullum seruet Niniue in rapien-
 do & lacerando. Quo significato uerbū נִינְוָה li-
 cet in forma hiphil neutrale existit, sicut Hieronymus
 accipit, & psal. 55. tam in Latina editione quā Gra-
 ca. Vel quod urgentibus satis ad extremum nihil de
 omnibus rapinis ablatura sit. Id quod rectius intelli-
 gitur, quandoquidē enumeratis sceleribus cōdignum
 supplicium adiicit. Atque isto sensu actiue significat,
 sicut & in forma prima Malachiae 3. Ita & Kimbi in-
 tellexit exponēs hunc locum: Nullus eorum lacerati-
 oni seipsum subducat. Ceterum uocem בִּרְכָּה quam
 Septuaginta uerterūt ἀδικία, Aquila ἐξουχενισ-
 μος, & alibi κυβερνισμός, Symmachus ἀνομία,
 & in altera editione μελοκοπία, Iudei plerique
 intellexerūt anfractus uiarū significare. Hieronymus
 optime uertit in dilacerationem.

2 3 Vox flagelli. Hieronymus admiratur ualde
 hanc hypotyposin dicēs: Tam pulchra iuxta Hebrai-
 cum & picturae similis ad praeliū se praeparantis exer-
 citus descriptio est, ut omnis meus sermo sit uilior.
 Idem exponit locum hunc de potentia Niniues, quod
 ea sit in aduersarios suos illis rebus abusa. Verum dili-
 genter omnia inter sese conferenti apparebit haec ho-
 stibus attribui. Depingitur enim uictor exercitus in
 capta urbe grassans & exultans, ut formidolosum il-
 lud

Iud spectrum Niniuitis ostentatum moneat clemētius
agere in captiuos Iudæos. Congerit nanq; terrifica,
quibus miseri ciues domitæ urbis conficiuntur, & si-
mul occulta oppositione indicat, qualis fuerit antè
status quiq; luxus Niniues, ut fortuna in contrarium
relapsa sibi aduersa nunc experiantur, in quibus ante
lasciuebant. Ipsa oratio ἄσσωδ' ἐτρωε, enūciata pun-
git multis ictibus, quemadmodum gladius ab irritato
uehementius crebris plagis infligitur corpori.

Vox flagelli, Niniuitæ principes delectabantur
equis ferocibus, & in multiplices gyros sese torquen-
tibus. Matronæ suas delicias habebant in essedis &
petoritis, ut succussionem quoq; uehiculi expeterent
præ superbia. Illis adfore prædicuntur Chaldæi, qui
calcitronibus & subsultantibus equis territabunt, su-
osq; currus per urbem inducent cum ingēti fragore,
ut omnes despondeant animum, & mortis discrimen
ob oculos uideant, undiq; resonante quadrupedantis
caballi succussione, crepitu scuticarum, stridore cur-
ruum, strepitu armorum, hinnitu, fremitu, barbarico
clamore hostium. Simul ædetur strages hominum, ut
in omnibus plateis & uicti Niniuitæ uel fugam ca-
pessentes, uel si quis ausus est pugnare, per cadauera
sua corruant, hostesq; ceu sterquilinum prostrata
corpora conculcent. Pro uoce flagelli reddidi quod
propius quadraret loco præsentī, crepitus flagelli.

EXPOSITIO

Quod Hieronymus uertit in quadrigæ feruentis, & Græci non absimiliter ἄρματός ἀναβράσσοτος, magis significat currus exultās, uel uerbali uoce, currus exultat. Est enim participiū formæ frequentatiuæ, temporis præsentis. Eodē modo proferri posset, equus salit, quod Hebræi dicunt סוס רותר, & Hieronymo uersum est, in equi frementis, à Septuaginta ἵππος δυνάκωντος, à Sancte incutientium equorum. Dauid Kimhi exponit uerbum id significare, quum equus uehemēter pedes terræ incutit. Rabi Isaac illius sententiam cōfirmat explicans per רריסה חסוס derisath hasus, id est, inculcationē equi, ut Iudicum 5. cap. Salomon Iarcheus interpretatur glossula nōnihil diuersa ומקפץ רולג doleg umeḥappetz. Quem secutus reddidi equus salax, ingeniū equi alacris & ferocientis sentiēs, qui crebris subsaltationibus in aras se tollit, spumat, fremit, mordet frenum, ruspatur. Hunc ob nimiam exilitionem salacem appellauī, pro communi significatione nominum in ax. Non autem ignoro grammaticos putidiore sensu dicere, salacia animalia. Porro ubi Hieronymus exemplo Græcorū interpretum reponit equitis ascendētis, in Hebræo uerbum est transitiuum בעלה formæ hiphil, significans ascendere facit, ut necessario ad plenam sententiam aliquid extrinsecus intelligatur, uel quod agitator sustulerit habenas, uel quod epibata brachium & arma

arma sustulerit ad prosternendum hostem. Kimbhus addit להחרב excitauit fulgorem gladij. Vau plerunq; coniunctio copulatiua, hic ualet pro aduerbio temporis, etiā authore Dauide Kimbio. Cuiusmodi & illud est in Genesi, sustulit Abrahā oculos suos & uidit, hoc est, postq; extulit oculos, uidit. Pro hasta κατὰ σκευὸς ὅχῳ apposui cuspidē, partiē. s. præferatam, quæ polita & extersa splēdet atq; coruscat.

4 Propter multitudinem. Iterū assignat causam tantæ cladis tamq; lachrymabilis fati, nempe malas artes, quibus Niniue maximam orbis partem pro sua libidine uersauit. Id quod ante perstrinxit dicens plenam esse mendacio. Vtitur autem allegoria nobilissimi scorti, in cuius moribus tum facta Niniues tum exitum euidenter adumbrat. Splendidum quoq; consimilis allegoriæ uestitum Ezechiel induit populo iudaico decimosexto cap. & uicesimotertio: & Ieremias XIII. capite. Esaias autem cap. XXIII. Tyro aptat eiusdem generis parabolam. Cōparat igitur Niniuen insignissimæ alicui meretriculæ, qualis fuit Thais, aut Laïs Corinthia, quæ formæ præstātia, ingenio, blandicijs, iocis, salibus, lepore, motibusq; corporis ad illiciendū compositis cum uniuerso cultu corporis omnium sibi amores conciliat. Si quis autem rigidior est, atq; sensibus obdidit claustra, ut non facile capiatur istis illecebris, ei uim adhibet magicis ar-

tibus. Vulgo enim persuasum est carminibus & philt-
 tris amorem cōciliari, rursusq; poculis & excanta-
 tionibus expectorari. Porro quos in laqueos istos in-
 duxerit, obstrinxeritq; cingulo Venereo, sic demētat,
 ut famam, caput, fortunas, breuiter omnia quæ solent
 hominibus chara esse adfligat, nō minus ridēdos quā
 miserandos & infelices proponēs. Eiusmodi uita me-
 reticum uix alium euentum nanciscitur, quā mise-
 rum & turpem, ut forma uel annis uel morbis absum-
 pta in contemptum atque extremam deueniant pau-
 pertatem. Talis fuit Niniue, quæ statim in primordiis
 allexit populos clara origine, ut quæ esset colonia
 regni Babylonici ante omnia per Nimrodum consti-
 tuti, mox & magnificentia, comitate, insidiosis be-
 nificijs, opibus, rebus gestis. Quibus rebus aucta &
 stabilita, ut putaret imperium se habere inferēdis &
 repellendis iniurijs idoneum, armis coëgit nationes
 sibi obtemperare. Caterum ubi maius periculum ui-
 debatur, quā opæ bellicæ precium, ad malas ar-
 tes, ad dolos, ad perfidiam conuertebatur. Cum alijs
 iungit fœdera, & quos ueros deos profitebatur, con-
 temnens fidem fallit, atque incautos pessundat. Alijs
 ultro promittit omnem operam, & populos inter se
 committit, quos mutuis cladibus attritos, suæ ditioni
 subigit, exemplo aquilæ Aesopicæ pugnam dirimēs.
 Alios territat, alios prodit, alios deserit, ut nemo iam
 tutum

tutum sibi crederet uel odium præ se gerere contra
 potentissimum dominatum. Hinc factum est, ut pro ar
 bitrio suo maximā partem orbis sursum ac deorsum
 permiscuerit. Quam licentiā tractādi gentes pro sua
 libidine propheta uocat יוֹרֵימִי artes probra &
 conditiones meretricias: quod Hieronymus fornicā
 tiones uocat, Septuag. ἡρπείαρι. Sunt autem illius
 formæ aliquot nomina pluralis numeri, quæ mores
 affectiones & omnino conditionem alicuius ordinis
 significant, ut neirim, zelumim, bethulim, zenunim.
 Cæterum ubi Latina & Græca duarum rerum habēt
 uocabula speciosa & gratæ meretricis, Hebraica ue
 ritas unum terminū complexum habet præstans gra
 tia, uel, meretrix bona uenustatē synecdochicōs. Ad
 hæc Hieronymus per fornicationem intelligit idolo=
 rum culturam, & per incantationem magos, quibus
 abundauit Niniue. Qui sensus istorum uerborum in
 diuinis scripturis nō raro conspicitur. Sed ut dixi per
 formæ elegantiam uidetur hic designari dotes & be
 neficia Dei collata in Niniuen, quæ conuertit in per
 niciem aliarum gentium. Per illud autē quod dicitur,
 Habēs maleficia, siue ut Græci eleganter interpretati
 sunt ἡγομενὸν φαρμάκων princeps & magistra
 ueneficiorū, significari uidetur ingenij uasfrices, quæ
 suas res conficere nititur haud pensi habens interim
 instituta numinis eterni.

EXPOSITIO

¶ **Ecce ego ad te.** Persistens in allegoria meretricij quæstus iam uindictam Dei pronunciat in Assyrios tantis maleficijs condignam.

Reuelabo pudenda. Huius capituli periochen Septuaginta melius reddiderunt quàm Latinus interpretæ. Illi enim posuerunt pro pudendis τὰ ὀπίσω, id est, posteriores partes nimirum uestium. Vox enim Hebraica חֲבִירֵי simbrias significat & ultimum limbum uestimenti. Sicut igitur uestimentis sublati supra caput apparent nates, & quas partes natura occultari iubet, omniâque uitia corporis produntur: sic Deus minatur Niniuitis qui omnibus suspiciendi fuerunt, quàm diu uoluntate diuina floruerunt, nunc à domino desertos omnium fore cõtemptissimos. Tandem enim uenit tempus, quo manifestatur, quàm nulla sit hominum potentia, etiam illorum, qui permissu Dei splendidissima sua fortuna omnium oculos in se conuerterunt.

Ostendam in gentibus. Amplificandi gratia figuram interpretationis adhibet, qua res eadem iteratur mutatis uerbis. Ea figura Ciceroni gentilium oratorum Deo familiarissima est, & Dei oratoribus non posthabita.

¶ **Proijciam super te abomin.** Quemadmodum prostibulum uile ab amatoribus fastidiosis & nauseabundis quandoque cõtaminatur, aut à petulantibus pueris iniecto cœno & rebus quibusuis sordidioribus

ribus inquinatur: sic Deus infamia et omni genere contumeliarum affecturus est Niniuen tradens Chaldaorum genti uexandam, ut illis quoque fiat ludibrio, qui pro metu hactenus non audebant hiscere, quique illius amicitia gloriabantur.

Ponam te in exempl. Vocē Hebraicā בראי Iudaei pro re foeda et cōtemptissima exponūt exēplo Ionathae Chaldaei, quē plurimi faciūt cū ceteris Syris translatoribus. Sic enim Ionathas Ἰωνᾶς et uerbis Chaldaicis ראשונך מכערא לעיני כל חור id est, reddam te uilissimā coram omnibus intuetibus te. Melius Hieronymus, ponā te in exemplū, et Sep. θίσσον αὐ σε εἰς ἀδύνατον. Est enim cōpositū ex nota similitudinis caph et uerbo ראה quod uidere significat aut spectare, ut cōpositū id ualeat, quod Germanis ein scho w spil. Et hoc alijs quoque locis scripturae competit, in quibus ea uox ponitur. Iam tota loquendi formula Hebraeorum שמתוך בראי significat illud, quod Latinae oratiunculae, faciam te ostentui, et dam in te exempla, reddam te spectaculum et similia. Proin ad Niniuen dicit dominus exercituū. Sic te tractabo, ut omnes in te nationes oculos cōuertant, et discant qualem euentum sortiātur impietatis atque uiolentiae facinora. Vbi sapiētia bonitasque diuina considerari debēt, quae supplicia malorū ad profectus hominum dirigunt. Etenim quā sint tria puniendi ge

EXPOSITIO

nera, uel potius rationes puniendi etiā Græciæ philoso-
phis obseruatæ, dominus Deus unice querēs salutem
generis humani uoluit oēm pœnā esse πᾶσι δειγµα,
id est exemplū, ut ceteri à similibus peccatis metu co-
gnitæ pœnæ deterreantur. Vnde sunt omnibus ætati-
bus insigniora exēpla in quasdā gentes, aut homines
singulares ædita, ut & alij damno alieno saperent, ac
insania pereuntium bene uterentur, id quod imprimis
scitum arbitratur comicus. Procurauit etiā sapientia
cœlestis eorundē exemplorū uim in sacros libros re-
ferri, quæ diuini oratores aptissime repetūt, ac præ-
sentibus rebus accommodāt. His uæhemēter homines
prudētes & ἐνλαβῆς attendūt, atq; iudicia Dei con-
templantes inde discūt, quid sibi ex usu fiet. Quemad-
modū in Actis apostolorū legitur supplicio perfidiæ
sumpto de Anania & Saphira ingentē formidinem
inuasisse homines. Quapropter nostri quoq; homines
qui iactitāt se habere omnes principes finitimos uice
procorū, diligenter sibi prouideant, ne quando simili
fato cum Niniuitis defungantur. Nam quando puellæ
species ambitur, pudicitie struūtur insidiæ, & proxi-
mus gradus est, ut ex uirgine præbente aures sermo-
nibus corruptis fiat meretricula, mox frōtis perfrictæ
scortū, inde scortū exoletū & putidū. Illud sermē co-
mitātur infamia, cōtemptus, fastidiū, elephātiasis, mor-
bus caducus, poscæ Gallicæ, et breuiter λεγνὴ κοκκῶν.

Et

Et erit omnis qui uid. Hoc etiam Niniue de more scortillorū eueniet, ut qui plurimi fecerāt eam, qui adhæserant amicitiam simulantes, aut qui ui metu ad quælibet obsequia deuincti fuerāt, iam turpitudine illius detecta resiliāt, sicut fastidio & horrore capti amatores, & dicant:

Vastata est Niniue. Quod LXX interpretati sunt *δεῖλῶσα, vineui*, ut miserationis affectum repræsentarent. Germani significatius dicerēt: Niniue ist nūt mee/oder zentūty worden. Significat enim uerbum *נני* suo statu deijci, & in peiorē deuenire conditionem. Vbi & quidam codices habēt ad literā schin adpositam uocalem *ēibutz*, ut sit passiuum formulæ pual, quam scripturā Ionathas quoq; secutus est. Dicent ergo gentes subuersa Nino: Perdidit hæc urbs omnem pulchritudinē & dignitatē, amisit robur, amisit opes, & in summa de Niniue actum est. Sic fit non raro, ut corruales qui ob turpiculā consuetudinē mulieris impudicæ odijs mutuis æstuant, quandiu uoluptatis & libidinis pabula præbentur, tandē conspirent defœdatum scortum iocis atq; dicterijs exagitantes. Corynna nō est amplius corynna. Non adest pristina species, non ioci, non risus, non blanditiæ, lepos, uenustas, sed semel omnis ablata est gratia.

Quis cōmouebit super te caput. Iudei uerbum *נני* abstrusorem uim cōplectens leuius enarrant. Septuag. uerterunt in *τῆς σεβάσεως αὐτῆς*. Hic

EXPOSITIO

ronymus ut doloris significatum exprimeret, de suo adiecit, caput, ita enarrās: Quis dolebit super te? quis tuus esse poterit cōsolator? quæ quādiu potēs fuisti, quasi crudelis domina nō miserebaris senis, nec parvulum respiciebas, nec pręparasti luctus sociū, quæ noluisti consortem habere regnandi. Ionathas reddit Chaldaicis uerbis: Quis mœrebit super te? Caterū nemo uel mediocriter uersatus in literatura sancta ignorare debet uerbum רַחֵם significare id quod Latinis mutare locū, uagari, atque susq; deq; cursitare. Quā uoce Moses indicat Cāni iactationem & inquietudinem ex parricidio fratris Abel. Huic si addatur iam datiuus, qui Hebræis quoq; crebro significat commodum aut incommodum, ualet pro eo, quod Latinis uocibus enunciamus satagere, inquietū esse, studiumq; suū declarare, ut malis oppresso succurratur. Hoc uerum esse planius intelliget, qui Ieremiæ ipsa Iudaica uerba expēderit cap. XV. pro quibus in æditione Latina redditū est: Quis miserebitur tui Ierusalem? Aut quis cōtristabitur pro te? Aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Dicit igitur Nahum, sic in omnes pariter fuisse iniuriā Niniuen, ut mutata fortuna in peiorem statum, nemo aliquid negotij suscipiat illius gratia, nemo doleat, nemo uicē eius misereatur, nemo soletur. Est enim in tristi fortuna malorū leuamen fautores & amicos habere, in quorum gremium confugiatur, ut uel malis eripiant, aut letiora promittant.

Et vulnera inflicta commodo sermone leniant, apud quos liceat calamitates deplorare, et miserie participatum apud illos uel dolendo experiri. Niniue autem obuenerit, quemadmodum ipsa fecit alijs, ut Esaias XLVII. Ierem. LI. de Babylone loquuntur. Niniue quoque ab omni humanitate derelicta crudelitatem exercuit in omnem sexum, etatem, fortunam, conditionem. Iam postquam dominus dedit $\omega\alpha\lambda\iota\nu\tau\omega\alpha\epsilon\gamma\alpha\gamma\epsilon\nu\epsilon\alpha\varsigma$, ut qua mensura mensa est, eadem illi remittatur, nulla pectora misericordiae sensu afficiuntur, sed publica letitia ubique terrarum celebratur. Quod unum bene gessit Niniue, ut sic rebus saluis aduersum populos ageret, ne infelicissime occumbens quenquam dolore afficiat. Ita solet extremum fatum populi alicuius aut principis aut priuati, hominum iudicia proferre in utranque partem, et secundum merita uel turpem uel honestam consecrare immortalitatem.

s Nunquid melior es Alexandria pop. Locus est salebrosus, quem nemo tractatorum inoffenso pede per omnia transijt, quapropter aliorum sententiae primum ponendae uidentur, deinde quid nobis appareat, ut lectori sit liberum sequi optima. Hieronymus scribit a praepatore Iudaeo se didicisse, No Alexandriam dici, et Amon multitudinem siue populos, ut sit ordo lectionis: Nunquid melior es quam No Amon, uel ab Alexandria populosa? Idem putat No destruetam a Nabuchodonosor bello Aegyptiaco demum,

EXPOSITIO

in quo authoritatem Iosephi sequitur. Ionathas Chaldeus uertit etiam: An tu melior esses Alexandriamagna? Ieremie uero XLVI. exponit Alexandriam opulentam. Kimhi & Rabi Salomon assentiunt Alexandriam significari, quæ capta sit à Nabuchodonosor. Salomon addit Amon dici pædagogam & nutricem propter ubertatem soli, & quòd regū Aegyptiorum filij in ea plerunq; sint educati. Cui subscribit Nicolaus de Lyra in plurimis ueteris instrumenti locis hunc Iudæum κατὰ πόδα sequēs. Abraham Aben Ezra simplicius dicit urbē Aegypti significari, quam Nabuchodonosor ceperit, quando iuit expugnatum Niniuen. Quæ sententiæ quàm apte quadrent menti prophetica, mox alius indagabimus. Antea enim Græca interpretatio discutienda uidetur, quæ habet, μισὶς ἀμμώρ, id est, pars Amon. Sed totum hoc capitulum corruptum non modo ab ipsis authoribus, uerum etiam iniuria temporum, & librariorum incuria Hieronymi lectio arguet, ut alia multa uitia proditionis Græcæ, quæ sub nomine LXX. interpretum circumfertur. Sic enim Hieronymus Latine reddidit uerba Græca, Vnde quæram consolationem illi aptantem chordam? Aptā chordam pars Amon, & reliqua. Quod Græce ita scriptum oportuit: πόθεν ζητήσω παράκλησιν αὐτῇ ἀρμόσσει χορδῶν; τοὶ μαρμαρῶν χορδῆν μισὶς ἀμμώρ. Idem Hieronymus ait aptantē chordam nec in Hebraico nec in cæteris inueni-

inueniri translatoribus. Mihi subolet istos interpretes
 putasse Niniuen assimilari fidicinæ, quæ suspensa lyra
 conuiuia nepotum ambit tum uictū querens, tum libe-
 dinis consortem. Quo tropo Esaias utitur de Tyro ua-
 ticinans cap. XXIII. Vbi & uerbū ponitur **חִטִּיב**
חִטִּיב bene cane, frequenta canticū, ut tui sit memoria.
 Eodem significatu putarunt uerbum **חִטִּיבִי** usur-
 patum à Nahumo, num bene ages, uel num concinne
 aptabis, & de suo addiderūt **חֹרֶם־הַר**. Deinde **בִּנְיָה**
 propriū nomen cum præpositione legerūt cæcutien-
 tes tanquam **בִּנְיָה**, quod significat portionem. Nunc
 prophetæ sensus inquirendus est. Non dubiū est quin
 exēpli gratia No apponatur, quo planū fiat Niniuen
 quantumuis munitam & potentem capi posse, quan-
 doquidē longe munitior & firmior urbs nō ualet im-
 petum hostilem sustinere. Quod de futuro tēpore no-
 stri & Iudæi exponunt nihil ineptum dicētes, quantū
 ad prophetiæ ordinē pertinet de urbibus Aegyptijs.
 Nam Ieremias uaticinans uastationē Aegypti per Na-
 buchodonosor cap. 46. meminit ijsdem uerbis oppidi
 No seu Alexādræ. Et spiritus Dei tam certo profatur
 post multa secula res futuras, quā presentes aut
 præteritas. Sed hoc abhorret à ratione bene dicendi,
 ut Nahum probet Niniuen capiendan à Nabuchodo-
 nosor, quoniā & No capiēda sit. Vtrunq; enim iuxta
 incertum est. Vis autē exemplorū ex præterito sumi-
 tur tempore, ut ex aliorū euentu præsentia & futura

EXPOSITIO

negotia æstimentur. Vnde apparet mihi No iam eam
ptam fuisse nō quidē à Nabuchodonosor sed ab Aegy
ptio rege uel Assyrio ante Nabuchodonosor. Contra
uoluntatem animi attingo, quæ spectant geographiā
sacrae scripturae, quod non ignorem difficilimū esse ue
tustissima locorum & gentium uocabula cum recen
tioribus comparare etiā ubi multiplex historia sup
petit. Video quoq; clarissimorū hominum errores ali
quos, & plures subesse uereor, ut casum ipse reformi
dem ne mediocris quidē lectionis homuncio, & inge
nij perquā tenuis. Verū quia locus propheta istam
iam perquisitionem postulat, breuiter quod uidetur
de Alexandria dicam, aliās fortasse perfectiora tra
diturus, ubi maior authorum cognitio & iudicium li
matius obtigerint. Quod pleriq; putāt No Alexādrīā
esse, licet nominis sonus minime respondeat, id ipsum
à ueritate non abhorret. Sunt enim multa nomina di
uinae scripturae sic mutata, ut neuiquā referant pri
mam originē, uelut Mizraim Aegyptus, Chus Aethio
pes, Phuth Africa, qui magis uidetur Mauritaniae Tin
gitanae locus antiquū apud scriptores nomen retinēs.
Quedā sic antiquata sunt, ut ne locus quidē & popu
lus noscātur, sicut Caphthorim, Casloim, Phetrusim,
teste Iosepho: licet quidam Caphthorim putant Cap
padoces, quidā Cyprios. Multa commigrarūt ad scri
ptores ethnicos paululum sono immutato, ut Seuenne
Siene, Migdol Magdalon, Phelistim Palestini, Lehu
bina

bin, aut per synopen Lubim Libyes. On Onij, quam pleriq; putāt Heliopolim Aegypti urbem, Chub Ezechielis 30. capite Chobij, quos Symmachus transtulit Arabes, Asdod Asotus, Aza Gaza, quod nomen inditum urbi Palestina à Persis ob thesauros Cambysis illic repositos lepide nugatur Græci scriptores, Moph Memphis, Nineue Ninus. Cæterum No Amon & Alexandriam Aegypti nomine diuersissima, re congruentia uel iste locus Nahum diligenter ad historias gentiliū collatus arguit. Sita fuit hæc urbs ultra Canopicū Nili ostium in confinio Africæ & Aegypti. Mira salubritas aëris, magna fecunditas soli, magnæ opes propter negotia, urbs munitissima tū opere naturæ, tum artificio humano. A septentrione habuit mare Aegyptium & turrim Pharon cum insula, quæ tandē ponte iuncta fuit ad urbem Alexandriam. Ab austro habuit lacū Mariæ seu Maræotidem, ad quem deriuatæ fuerūt aquæ Nili superne atq; ab ortu solis. Vnde metropolis Aegypti semper fuit. Hanc Strabo libro 17. conditam scribit ab Alexandro Macedone metante architecto Dinocrate, ut haberet chlamydis figuram lateribus in longum protentis diametro 30. stadiorū, in latum extentas partes isthmis obtinentibus per septem aut octo stadia. Pulcherrima fuerūt & magnifica ædificia per totā urbē. Idem traditū est ab alijs scriptoribus gentiliū, & sacram historiā non improban tibus. Meminere de illa Iosephus, in 1. libro cōtra Ap

EXPOSITIO

pionem, Egesippus, Marcellinus, Diodorus, Plinius, Hircius in commentarijs, & alij. Omnium uero eruditissime, quum hæc fuisset cōmentatus, Ioachimus Vadianus uir de rectis studijs optime profecto meritis. Illud autem fide caret ab Alexandro demum conditam urbem, sed multo credibilis est hunc locum ob uariam commoditatem opportunitatemque statim occupatum ædificijs, ut Aegyptus coli coepta est. Habuisse autem proprium regem, qui dictus est Amon, ut postea Ptolemæi dicti sunt Alexandrini reges, & Aegyptij Pharaones, Palæstini Abimelech, Romani Cæsares, & Augusti. Vnde No Amon cognominatur, quod urbs primum dicta sit No, & eius reges appellati cognomento Amon. Id quod Salomon Iarcheus & Dauid Kimhi etiã agnoscunt Ieremiæ caput 46. enarrantes. Ionathas & hic & apud Ieremiam putat nomen transfiguratum per antithesin, & scriptum pro **המון**. Est autem familiare diuinis scripturis, ut loca denominentur à principibus uiris, sicut Babylonia dicitur terra Nimrodi, Damascus palatia Benhadad, Gabaon Saulis, urbs Dauidis, &c. Eam No sedem peculiaris regni probabile est aliàs amicitiam & foedus habuisse cum Pharaonibus, aliàs bella gessisse cum eis, aliàs seruisse, quemadmodum & Assyriæ monarchiæ multa regna subdita fuerunt. Ea nimirum fuit capta uel ab Aegyptiorum rege summo, uel ab Assyrio cum Aegyptijs per multa sæcula belligerante, ac de summo imperio decer-

decertante, ut ciues grauissime adfliscarentur, nō autem urbs dirueretur. De quo hīc propheta mentionē facit, ut de re praterita. Posteris uero tēporibus à Nabuchodonosor capta & destructa est, quādo uniuersam Aegyptum uastauit iuxta prædictionē Ieremie. Eam Alexāder Macedo loci opportunitate inuitatus instaurauit, ac de suo nomine Alexandriā appellauit, quæ temporibus apostolicis nobilissima fuit florente ibidē uel præcipua ecclesia Christi saluatoris. Hodie quoq; durat, & emporiū existit ab hominibus Europæis maxime frequentatum. Est igitur urbs No, quæ postea nomen Alexādræ accepit exemplum maius, quo probatur Niniuen haud perflituram, quum uenerit hora fatalis, quandoquidē longe munitior & instructior expugnata sit. Quod postea suis circumstantijs & uiribus eloquendi illustrabit. Cæterū uerbum נִינִיבֵּי uarium habet usum, quandoq; significans uāhemēter & magno molimine rem quampiam conficere, quandoq; belle & iucūde, quandoq; beneficijs afficere, quandoq; εὖ πράττειν bene agere, id est feliciter uiuere ac secundā fortunā experiri, ut hoc loco. Et est sensus: Tu non meliore fortuna uteris, quā No regia Amon. Quod figuratū interrogatione multo pugnacissimū est. Notāda est etiā periphrasis comparatiui aptata non solum nominibus, sed etiā uerbis & indeclinabilibus dictionibus, ut quod superatur in comparatione posterius membrum orationis occu-

pet cum præpositione mem.

Quæ habitat in fluminib. Niniue gloriatur fluuiio urbē perlabēte. Sed No undiq; circūflua undis, à septentrione habuit mediterraneum mare, quod ibi dicitur Aegyptium, obiectamq; habēs insulā Pharon, ab austro lacū ingentē & mare quoddā æmulantem, Nili quoq; aquis ad eam deriuatis, ut præter structuram firmissimi muri aquis ambientibus fuerit munitissima. Et tamen captiuitatem exiliumq; non potuit propulsare. Vocem **לח** uertit Hieronymus in diuitias. Sept. in ἀρχή, ego in propugnacula transtuli, putans illud præsentī loco magis cōuenire. Significat autē uox Heb. quicquid ad incolumitatē & salutem conseruandam pertinet, copias rerū & militum, munitiones ædificiorum, robur animi & corporis.

ο **Aethiopia fortitudo eius.** De auxilijs atq; copijs non est etiā quod gloriatur Niniue. Nam Alexandria siue No, quum uinceretur, habuit exercitum ex celeberrimis militibus Aegyptijs, Aethiopibus, Libibus, Mauris, quibus & Niniue gloriatur.

Nō finis. Græci de suo adsuunt **ὅτι** φυχῆς fugæ: sed nō uideo in quē usum, aut quā bonā ratione. Est autem formula exaggerādi Hebraica, ut dicatur non esse finis neq; modus pro inæstimabili negotio. Quena dicendi modum Germanicus sermo etiam retinet: Latinius magis gaudet nomine composito, ut dicat infinitas diuitias, pro nō esse finem diuitiarum, & infinitū

robur uel immensum, pro nō esse finem robori. In uerbo substantiuo, fuerunt, subintelligitur pronomen relationis qui, ut sepicule fit, hocq; in loco adnotatur à Salmone atq; Abrahamo Iudaicis tractatoribus. De illis gentium nominibus ante dixi, quantum huic loco illustrando sufficit. Fuerunt autē Alexandriae finitimae gentes Aegyptij ab ortu, Aethiopes & Libes ab austro, Phutei siue Mauri ab occasu, & dubiū, an tūc confederati, quum caperetur.

10 Ipsa in transmigratione ducitur. Vel, ut alij codices habent, ducta est. Non profuit Alexandriae robur edificiorum, nō naturae insuperabilia munimenta, non praesidia militū, nō diuitiae bellici nerui, non calliditas ingenij, quo minus caperetur, miseriq; ciues in exilium traherentur. Et quā miserā fortuna fuerit explicat, ut apparatui & praesidijs comparata ostendat, quā procliuis ruina sit ex summo imperio in miserrimā conditionē. Nō modo, inqt, capta est No, sed ciues eius qui gladiū effugerunt hostilē, in durissimā captiuitatē abducti sunt. Ceterū uerbū iuit per *ουζευγυλννορ* antecedenti & cōsequenti nomini iūgitur, abiit in transmigrationē & abiit in captiuitatē.

Paruuli eius elisi. Hoc genus crudelitatis ponūt oratores sacri subinde, nihil immanitatis praetermissū significantes, ut ponatur species pro genere. Nam cui parceretur, quum infantes à uictoribus alliduntur in parietes, ut Esa. 13. Osce 14. Idipsum ominatur Eliseus

in Hazaële Iudæorum acerbissimo infestatore quarto libro Regnorum cap. octauo. Nempe futurum, ut paruos eorum elidat, ac prægnantes diuidat. Vicorum initia pro capite uiarum, ut Hieronymus uertit Heb. metaphoram retinens, posuimus, quæ & uno uerbo dici potuissent compita.

Super inclytos eius. Græci rem intelligunt exponentes ἐπὶ τῷ ἐνδοξῷ αὐτοῦ. Sed melius ut Hieronymus uertit, personas accipiemus. Vocant enim Hebræi magnæ authoritatis homines, graues, qua metaphora utuntur Latini scriptores non raro. Per sortes datas de captiuis significatur, infelices Alexandrinos capta urbe contumeliosissime tractatos. Hæ enim sunt præcipuæ contumeliæ capti populi, si uendantur sub hasta, si donentur, si distribuantur sortibus.

Optimates eius cōfixi. Græci propius rependunt Hebraica uerba transferentes, οἱ μεγίστοι αὐτοῦ δεσπόοντες τοὺς χαροπὲς αὐτοῦ, hoc est, magnates eius uincientur manicis. Quo dicto significat Nabum principes uiros citra omnem rationem honoris pristini tractos in seruitutem.

Tu quoq; bibes. Iam alteram partem argumentationis subdit, colligēs atq; inferens per illa que contigerunt Alexandria, nō posse Ninum sustinere hostilem impetum, sed oppressum iri, ut etiā ab inimicis quærat præsidium, uel metu hostium, uel ab illis, quos iniurijs illatis ante reddiderat hostes. Præpositio

namq;

namq; Hebraica mem in dubio est, utrum propter significet, an de. Hieronymus ita exponit: Eadem tu patieris atq; in tantā uenies necessitatē, ut à Babylonijs siue cōtra Babylonios ab inimicis tuis auxiliū roges. Daud Kimhi ab inimicis interpretatur, prae metu inimici. Utitur autē allegoria inebriandi, qua diuini scriptores significant aliquē obrui malis, ut corruat, nec quicquā sensus aut uiriū habeat reliquū. Quasi dicat: Experieris eandē fortunam, & similitum calamitatum fies consors. Sic autē dicit perfundendam calice furoris dominici, ut abscondatur, id est, tota ex uita hominum deleatur. Quo tropo utitur & Abdias: Bibent omnes gentes iugiter, & bibent, & absorbentur, & erunt quasi non sint. Epanaphora figura repetendi, quae plures sententias inchoat per unum uerbū, ut in presenti loco, etiā tu, plus habet grauitatis quā simplex enunciatio. Porro ubi legimus quæres auxilium, in Hebræo habetur יַעֲזֶרְךָ, quod Hieronymus suprā uerterat cōfortans, hīc LXX. interpretatur σάσπιστον, & in primo capite ὑπερδύσσι expectantibus, ut ante quoq; adnotauī. Vnde omnino patet ambiguitatē sacræ literaturæ magna ex parte imputandam interpretibus, qui non semper diligentissimi fuerunt, & citra causam sæpe uariarunt.

22 Omnes munitiones tuæ. Exemplo demonstrauit Niniuen expugnabilē esse. Nunc similitudine id ipsum delineat mire cōcinna, ita loquens: Confidis

EXPOSITIO

in munitionibus tuis, in mœnibus turritis, in propugnaculis, in fossatis, & fluminibus. Verū nullo pacto urbs quantūvis munita repellet hostem à Deo superinductum. Quemadmodum enim famelicus aut aliūquin auidus ficuum accurrens ad arborem sic commouet, ut ficus decedentes in os illius deuorentur: Sic omnes munitiones Nini cedent hostibus auidis, quos Deus adducturus est, quum tempus fatale aderit. Propheta quidem ponit duntaxat priorem partem similitudinis, pro sapodofin ut per se ultrò succurrentem animo, uerbis nō exprimit. Hic autem nobis obseruandum est, quā nullum robur, nulla calliditas, nullæ opes, nulla omnino uis humana tueri possit, quos fata trahunt, & per sententiā Dei ἀνίστημι supplicijs addicti sunt. Sola enim uitæ & animorum in melius commutatio uia est iram uenerandæ maiestatis subterfugendi, sicut ipsa loquitur per Ieremiam cap. 18. Repente loquar aduersus gentem & aduersus regnū, ut eradicem, & destruam, & disperdam illud: Si pœnitentiā egerit gens illa à malo suo, quod locutus sum aduersus eam, agam & ego pœnitentiā super malo, quod cogitauī ut facerem ei. Cæterum ultioni diuinæ obnoxios Ioël maturæ segeti cōparat, uisq; calcandis, inquit: Mittite falces quoniam maturuit messis. Et, exuberant torcularia, quia multiplicata est malicia eorū. Verba eius sunt capite tertio. Amos cap. 3. adumbrat maturis fructibus, qui colliguntur autumnātem

tempore in uarios corbes, ut alij reseruētur in penum,
alij crudi comedantur, alij cocti, alij proijciantur por
cis, aut etiā in sterquilinum. Antequam uero populi
aut principis hora fatalis aduenerit, frustra & cum
malo appetitur. Quādiu enim Assur fuit uirga, quam
dominus eleuauit, securis qua dominus secuit, serra
quam dñs traxit, ut Esaias cap. 10. designat, uanus fuit
omnis conatus resistēdi, resistebatur enim Deo instru
mento illo feriēti. Ieremias quoq; cap. 27. de Nabucho
donosor in confessu legatorū, qui conuenerāt gratia
cōspirādi aduersus Babylonicū regē, ait: Dedi omnes
terras istas Nabuchodonosor, & seruiēti ei & filio
eius, & filio filij eius, donec ueniat tēpus terrae eius,
& ipsius. Et mox: Gens autem & regnum, quod non
seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & qui
cunq; nō curuauerit collum suum sub iugo regis Ba
bylonis, in gladio, & in fame, & in peste uisitabo su
per gentem illam ait dominus, donec consumam eos
in manu eius. Nimis multa etiā bella cum Turcis infe
liciter gesta nos docuerunt, quā periculosum sit mo
uere manum contra dominatū qualemcunq; sed non
cū Deo mouere. Imprimis autē detrimētosum est atq;
flagitiosum insurgere in magistratum à Deo institu
tum, ut Paulus optime differit in literis apostolicis ad
Rhomanos sectione XIII. dum fungitur officio suo.
Priuatorum igitur est ferre tyrannidem patiēter, &
orare dominum, ut tales animos, tales affectus, tales

E X P O S I T I O

mores nobis conferat, quo proſit, hunc tyrannicū dominatū à ceruicibus noſtris depelli. Magiſtratus eſt, ſumma fide atq; prudētia tueri populū conceditum, ne uim patiat in his, quæ corpus, ſamam, & facultates concernunt, Animi quoq; mala, quantum in ſe eſt præcauere. Euentum autem inſtituti ſui recto animo ſuſcepti publicū gerentes munus domino permittent, qui omnia gubernatur. Is omnibus imperijs limitem præfixit, Oceanū quoq; ipſum termino coërcēs, quem non prætergreditur. Stat ſua cuiq; dies breue & irreparabile tempus. Ad quod ubi decurſum eſt inuiſta gens & ſuperari indocilis tam nullo negotio domatur, quàm maturi fructus decutiuntur.

13 Ecce populus tuus nul. Hebræi nō habentes magnam copiam adiectiuorum nominum ſubinde utuntur ſimilitudine aut heteroſi, quæ ponit ſubſtantiuſ loco adiectiuorum, & contrā. Septuaginta ſimilitudinis notam adiſciunt, Hieronymus relinquit heteroſim, quod ſignificantius eſt. Dicit ergo Nahum illos totius orbis domitores feliciffimos iam effœminatos, & animi uirtute atq; corporis uigore nihil à mulieribus diſtare. Quæ figura prophete maximam animi conſternationem ſignificant, plerunque ſimilitudinem parturiētis mulieris adiſcientes. Quod uero dicit, in medio tui uel intra te, habet emphafiſm. Quafi dicat: Qui excurrerāt in omnes terras & uirtute ſua freti nihil metuebant in longinquis & ignotis regionibus

nibus, nunc intra munitissimam urbem suam desperāt salutem, & mulieribus magis pauidi, leporibusq; fugaciores conspiciuntur.

Hostibus tuis adapertione pand. Per portas terræ Niniues uel aditus regionis, uel urbium quarumcunq; portæ, uel ipsius metropolis portæ intelligi possunt. Præcedentia tamen & sequentia faciunt, ut de ipsa regia intelligamus. Dicit enim certissimū fore, ut urbs Nmi hostibus pandatur, postquam ciues & propugnatores non plus habent uirtutis mulieribus. Nō quod pavor sit causa primaria interitus, sed tantū accidens & contingens, ut quos Deus uelit perdere, illis eripiat animum cum facultate resistendi. Cause nanq; subuersionis fuerunt, impietas, superbia, iniustitia, crudelitas, uitæ luxus. Quæ dū sunt uindicanda per iusticiam Dei, conscientia torquent animum, & ceu furie exagitant omnē uirilitatē excutientes. Sūt autē animosi multi, qui alacres & intrepidi pugnam capeßunt ac pereunt. Rursum alicubi metus spectat ad conseruādos homines, dum reddit cautos & prospicientes, periculisq; propulsandis intentos. Ideo dixi metum pereuntis populi contingens, non esse causam efficientem.

14 Aquam obsidionis hauri. Iubet ut se Niuiue præparet obsidioni, quo possit ingruentem hostem feliciter à moenibus repellere. In qua oratione plures figuræ concurrunt, prosopopœia, quam ur-

EXPOSITIO

bem alloquitur ut animal rationale, ironia dum iubet
facere quod nihil profuturum existimat, ut ipse infi-
rius figurā aperiet, *μῆτις μὲν* partitio breuior, qua
partes nonnullae ponuntur loco totius, hyperbaton bre-
uiusculum compositionis uenustioris gratia, ut dica-
tur aquas obsidionis hauri tibi, pro hauri tibi aquas
obsidionis, &c. Est fortasse qui magis putet per ali-
quas species synecdochicās designari omnem appa-
raturum & instructionem obsidionis, ut cōscribere co-
pias, conflare argentum, procurare annonam & pa-
bulum, constituere custodias, explorare consilia ho-
stium, & similia. Nabum exprimit alterū & tertium,
ex quibus reliqua subintelligentur, primū dicens hau-
riendas aquas, priusquam hostis Chaldaeus obsidione
cingat urbem, ut bona sit copia aquarum ad restrin-
gendam sitim & incēdia, ceterosq; usus obsidionis.

Firma munit. Alterum est, ut firmet atq; repa-
ret munitionum interrupta, ut omnes obstruat aditus,
qua hosti patet ingressus.

Intra in lutum. Praecipit aedificandi materiā &
lutum temperare, ut deiectas muri partes confestim
resartiant. Quod per interpretationē bis dicit: Ingre-
dere lutum & argillam calca.

Tene laterem. Id Hieronymus reddidit secutus
interpretes Septuaginta. Ceterum Hebraicū uerbum
חזיקי significat firmare atq; stabilire: Nomen au-
tem *מלבן* praefixa litera mem significat fornacem

et officinam, in qua conficiuntur lateres, et לבנה
opus confectum. Id placet Abraham et Salomoni Iu-
dæis tractatoribus, quibus non repugnat Ionathas.

15 Ibi comedet te ignis. Explicat ironiam, di-
cens: Quum magno studio fueris intenta o Niniue ad
propugnandum, et nihil prætermiseris, quod pertinet
ad defensionem, in omnibus tamen stationibus ignis,
hoc est, ultio diuina te corripiet. Quo tropo nil est ce-
lebrius, sicut et gladius pro uindicta et supplicijs po-
nitur. Quamquam utrumque simplici sensu non male
quadrat ijs qui armis infestatur, ut iniectis facibus et
ferro præcipue ledantur. Ionathas hæc omnia intelli-
git per allegoriã de hostibus uastaturis Niniuen. Hie-
ronymus ita explanat: Quum hæc omnia feceris, quasi
à bruchio humus, ita à gladio deuoraberis. Locus in
æditione Latina bene cõsonat Hebraicæ ueritati, nisi
quod uerbum actiuum, perdet te gladius, uersum est
in neutrale, peribis à gladio. In codicibus Græcis ui-
tiata est scriptura non tam culpa interpretum, quàm li-
brariorum. Verba enim in nostris exemplaribus in-
terempta nimirum à sciolo quopiam, qui repetitionẽ
uerborum superuacaneã censuit, ut aliàs sæpe factum
est, in Hieronymi Latina interpretatione, superstant.
Sic autẽ legendũ uidetur: ἐκὲν γὰρ καταφάγεται
σε τὸ πῦρ, ἐξολοθύνσει σε ῥομφαία, καὶ κατα-
φάγεται σε ὡς ἀκρίε, ἢ βαρυνθήτη ὡς βρῆχος.
πληθύνῃ ὡς βρῆχος.

E X P O S I T I O

Deuorabit te ut bruchus. Similitudine planius dicit, quo pacto gladius sit absumpturus, uel quod multitudo Niniues absumenda sit uelut examen locustarum lue immissa: uel quod hostium copia sit urbem Nini impletura, ut Ieremias Babyloni minatur cap. 51. uel quod hostilis uastatio similis futura sit illi, quam infert locustarum aut bruchorū multiitudo in locum uberem ingruens. Posterius uidetur conuenientissimum, quod Hieronymo & Dauidi Kimbio placuit. Ioel quoque longissima allegoria per locustas & bruchos deliniat sciuissimorum hostium grassationes.

Congregare ut bruchus. Hebraicū uerbum infinitiui modi existit Abrahamo & Dauid Kimbi testibus, significās aggrauari. Estq; pia festiuitate conditum, quod quum antea dixerit, Niniuen perdendā ab hostiū nocentissimorū uastatione sicut pratum aut aruū à locustis cæterisq; noxijs bestiolis corrūpitur: nunc dicat sese grauasse inutili turba nebulonū, haud secus, quā si locustarum examen imponeretur loco cultissimo ad eum depascendū. Quid enim aliud sunt parafiti, histriones, circulatores, magi, funambuli, summiendi, petauristæ, ambubaia, balatrones, hoc genus omne hominum nulla re honesta Reipub. inseruiuentium, quā inutile imò perniciosum onus? Ceterum quod uocabulum bruchi aliās perniciosam turbam hostium designat, aliās inutilem turbā Niniues, uel antanacrasin uel allusionem dicere possumus.

Mul-

Multiplicare ut locu. Per ironiā iubet facere, quod ultrò facit in magnū suum malum & dedecus, otiosam turbam contrahens & alens, à qua tempore calamitatis deseratur. Sequuntur enim homines isti nequam splendorē fortunæ, sicut muscæ & alia insecta mensam, sicut bruchi florem arborum. Nam ad omnem libidinem stolidorū diuitum sese componūt, & uoluptatis illicitæ artifices sunt adulando, aures illecebrosis sonis permulcendo, gulæ strues patinarias concinnādo, adq; res uenereas inseruiendo. At simul in tonuit, fugam sibi prospiciunt, & quā datum est periculo se subducunt, deserentes illos atque illudentes etiam, à quibus in delicijs tempore felici sustentati sunt. Illud Ieremias cap. 51. & Esaias cap. 13. denunciant Babyloni futurum. Et quotidiana exempla perdocent idipsum fermè contingere.

16 Plures fecisti negotiationes. Ita etiā Septuaginta uerterunt ἐμπόριος, quum potius significet homines mercatores, quos uel principes intelligere possumus, qui opes omnium gentium Niniuen conuexerunt uelut in emporium uel potius in speluncam latronum. Aut uere mercatores intelligendi sunt. Comitatur enim frequentia mercatorum magnas opes, ut de Tyro loquitur Esaias 23. capite, Ezechiel 27. & ex uniuersis terris confluunt homines cupiditate lucrandi, aut studio res nouas spectandi, aut spe mollioris uitæ, ut magna urbs epitome totius mūdi à Græco

EXPOSITIO

quodā rectissime dicatur. Adhuc autē ppheta loquitur,
quod innumerabilis multitudo nō sit profutura, nunc
dicēs de mercatoribus, q̄ spe lucelli Niniven pertracti
haud diuitias uel ibidē partas uolēt impendere ad con-
seruandā urbem, nec uolēt utranq; fortunā cū ciuibus
ferre, sed increbrescēte fama belli reculas suas corri-
piētes ad fugā uertētur. Multitudinē institorū hyper-
bolicōs adauget, dicēs plures fuisse mercatores Nini-
uiticos, q̄ sint astra coeli. Celerem fugā similitudine im-
plicita cōmonstrat, nota comparādi prātermissa, qđ
et Hieronymus et Græci emulati sunt: Bruchus ex-
pansus est, et auolauit. Ad hūc modum similitudinis
signo excluso, quod diuinis scripturis familiare est, si-
multudo uertitur in allegoriā, quæ nō aliud est, quā
cōuoluta parabola. Similē rē ego subiūxi appositoria
constructione interponens de meo exponēdi particu-
lam. Et est sensus: Tam cito mercatores Niniven deser-
turos, quā bruchus impetu semel factō auolat. Iona-
thas particulam comparandi adiicit בורחלא, sicut
bruchus. Et Salomon Iarcheus enarrat ad hūc modū:
יהיו קלים לצאת בסחורה בילק פושט
רעה, hoc est, erunt ueloces ad exeundum cum mer-
cibus, ueluti bruchus impetū capiēs et euoluās. Kim-
hi etiā similitudinē explicat. במהילק שבשט
בארץ ואחר כך עת קל מהרה בן עפר הם
ואברו ולא הועילם עושרם, id est, Quemad-
modum bruchus qui se intendit in terra mox auolat
celeri

celeri motu: sic ipsi auolarunt perieruntq; nec profuerunt ipsis suæ diuitiæ.

17 Custodes tui quasi loc. Similitudine supra modum uenusta & apta ostēdit, populū collectitium, qui amplam fortunam Niniues, & potentissimi principis regiam secutus est, tempore tranquillo & refrigerij se in Assyriorum metropoli continere, atq; frui felicitate illorum, incidente uero belli & infortuniorum æstu, huc illucq; diffugere, ut nesciatur, ubi tam ingēs turba se detinuerit, aut quò se proripuerit. Hæc sentētia uoces aliquot habet maxima obscuritate inuolutas, super quibus uarias opiniones referā, ut prudens lector ex cumulo sumat, quod præsentibus rebus maxime congruet. מִנְנֶסָרַיִךְ minnesar. ich Hieronymus uertit in custodes tui, putans significari aliquos partem Reip. procurātes. Sanctes Pagninus maiores tui. Sep. ἀφάλατο resiliit, exposuerunt, nescio quā rationē secuti. Ionathas מִצְלַחְבִּיךָ חֶסֶד בְּגֹבַהּ uolatus tuus resplendens ceu locustæ Rabi Salomon ait mem substantiale sicut in mischmereth quod interdū cadat sicut in מִצְרַיִם, & exponit principes tui. Abraham ait ignorare se causam puncti dages, exponens בְּעֵלֵי נֹר. Kimhi tradit dages poni euphoniæ gratia, & significare magnates atq; tyrannos. Haud dubium est, quin thema uerbi sit נֹר significans cæsariem, ut Ier. 7. Vnde nazaraei uocantur adulescentes sub seuera magistrorum disciplina

EXPOSITIO

educati, qui comam nutrire cgebantur. Nec uidetur
id nominis signare uiros primarios, quum infra men-
tionē faciat moderatorū inquiens: Dormitauerūt pa-
stores tui rex &c. Sed potius comatulos designare ui-
detur propheta, de quibus poëta dicit: Sint procul à
nobis iuuenes ut fœmina compti: ut perstringatur
turba mollis & delicata, quæ Niniuitis principibus in
delicijs habita est. Dages autē magis defectum literæ
thau prodere puto, quàm gratiam auribus cõciliare,
ut sit formæ hithpaal, מְתַנְּנִים seipsos comantes
& turpitudini se præparâtes significans. Quamquam
hoc non dissimulandū est, quod characteristica litera
thau expulsa uocalis pathah fermē sub prima litera
substantiali ponatur. Sed metathesis uocaliū facta est,
qd' nō raro fit scripto minnesaraich p minnaseraich.

Paruuli. Hieronymus contemplatus est præcipue
initium dictionis טַפְּסָר, quæ uox טַפּ significat pu-
bem siue iuuenum turbam. Septuaginta τῶν μικρῶν,
id est, mixtitius populus. Ionathas relinquit Hebrai-
cum. Abraham dicit in hoc uno loco dictionem hanc
poni, & significare שָׂרִיר principes tui. Salomon
exponit הַמִּינִיּוֹת שלך diuitiæ tuæ. David Kim-
hi, principes tui uel duces tui. Ponitur eadem uox Iere-
miæ capite quinquagesimo primo una duntaxat uo-
cali uariata. Hic enim Taphsar, ibi Tiphsar scriptum
est. Quod uerbum apud Ieremiam apparet esse pro-
prium gentis, ut in Latinam linguam translatum est.

Septua-

Septuaginta uerterunt in *Βελοςάσας* agmen sagittariorum. Ionathas *עברי קרבא* idoneos ad praeliū uel facientes praelia. David Kimhi exponit *שׁ* principem, aduocans & præsentem locum. Salomon silentio prætermittit. Mihi uidetur nobilitatem hic significare, hoc est, principum filios, & liberaliter animo corporeq; constitutos, qui undequaq; mittebantur ad aulam tãti monarchæ. Estq; compositū ex *טו* quod iuuentutem & famulicium significat, & ex *ר* posito uice *שׁ* per antithesim, quod significat principem. Nisi quis putet uocabulum Assyrium significās gradum in militia, aut in Repub. tempore pacis. Cuiusmodi multa extāt apud Danielelem Chaldaica. Et in rebus Turcicis uaria nomina hodie iactantur, quibus ipsi ordinem suæ politiæ distinguunt.

Locustæ locustarum. Septuaginta simpliciter uerterunt *ἀκρίς* locusta. Kimhi, Abraham, & Ionathas intellexerunt etiam eximias locustas, ut plerunq; geminatio uerbi *ἐπίτασις* exhibet. Rabi Salomon exercitum locustarum exposuit. Cui ad stipulās uerti examen attelaborum, qua uoce usi sunt etiam Septuaginta interpretātes *אֲרֵבָה*, id est locusta, quod Aquila uertit in commessorem. Significat autem *ἀττίλας* *ῥος* Græcis genus locustæ minutum. De quo Hieronymus ita scribit: Attelabus parua locusta est inter locustam & bruchum, & modicis pennis reptans potius quàm uolans, semperq; subsiliens. Et ob hanc cau-

EXPOSITIO

Sam ubicunq; orta fuerit, usque ad puluerem cuncta consumit: quia donec crescant pennæ, abire non potest. Similitudinem autem sic explicat idem Hieronymus: Cum multiplicata fueris, ut bruchus & ut locusta in unum cōgregata, & congregaueris sicut astra cœli diuitias tuas, sicut locustæ, & bruchus & parua genimina locustarum, quæ uocantur attelabus, sole incalescente auolant, nec reperiuntur, sic tu dispergeris & fugies. Natura enim hæc locustarum est, ut in frigore torpētes per calorē uolitent. Dauid Kimbi posteriorem partem similitudinis, quam Græci uocant prosapodosin, haud inepte subdit huiusmodi uerbis: Principes Nini & magnates eius, qui degerūt in magna tranquillitate, quum superuenerit eis hostis, nec à diuitijs nec à magnificētia pristina quicquā opis sentient: uerum partim fugient, partim interficiētur, ut nesciatur, quis magnas aut princeps fuerit.

18 Dormitauerūt pastores tui. Ad regē conuertens orationem dicit, in proceribus & cōsiliarijs, nihil animi aut consilij, aut roboris, aut aliquid opis superesse ad conseruandum populū. Vnde futurū sit, ut in morem gregis palantes oberrēt, nec habeant ducem, qui regat & ex tātis periculis liberet. Est autem allegoria rei pastoralis principibus accommodata per familiaris Ieremie, Ezechieli, & alijs diuinis oratoribus. Verbum Heb. נָמַד magis significat somnū appetere, aut in somnum resolui, sicut LXX. uertunt

runt $\chi\rho\upsilon\varsigma\alpha\zeta\alpha\rho$. Ceterum pro latitauit Septuaginta dicunt $\alpha\pi\eta\rho\epsilon\mu\ \delta\ \lambda\alpha\acute{o}\varsigma\ \sigma\delta$. Hebraica ueritas habet uerbum passiui נפשו , id est dispersi sunt. Ad quem modum Ionathas interpretatur אֲהַבְרִיר , et commentatores subscribunt, ut per antithesim positū uideatur loco נפשו .

19 Non est obscura contritio. Epilogum ponit Nahumus, in quo summam comprehendit, quod tota oratione tractatū est, nempe Niniuen insigni ma-
 Etandam infortunio, et irreparabili uastatione, quoniam in omnes pariter fuerit iniuria. Quæ quidē sententia plusculas habet sermonis exornationes, et grammaticæ considerationis nodos, quos singulatim aperire conabimur.

Nō obscur. Hieronymus $\text{בְּרָחַ$ eo sensu accipit, quo dicitur de Isaac : Caligauerunt oculi eius. Græci planius $\delta\upsilon\kappa\ \epsilon\sigma\iota\ \iota\acute{\alpha}\sigma\iota\varsigma\ \tau\eta\ \sigma\omega\tau\eta\rho\epsilon\iota\sigma\ \sigma\delta$. id est, Non est sanatio contusioni tuæ. Hebræi quoque consentiunt licet uariantibus uerbis sanationē atque uulneris obductionem significari. Ad uerbū autē ita transferretur: Non obscuritas contusioni tuæ, dolore exulcerata est plaga. Estque allegoria sumpta à uulneribus patētibus, et dolorificis supra modum, qua significatur grandis et inestimabilis calamitas Niniuen manens.

Compresserūt manus. Planius uertitur, plaudent super te manibus, uel complodent aduersum te manus, quomodo Ionathan interpretatur Chaldaice

EXPOSITIO

טפח ורררר, & Græci κροτήσας χεῖρας ἐπι
 σε. Oratio est symbolica & synecdochica per ma-
 nuum complosionem affectum significans mentis. Ali-
 quando enim incussio manuum præsertim cū additione
 femoris aut lumborū, doloris contestationem porten-
 dit: aliquando instigationem, ut apud Ieremiam: ali-
 quando lætitiæ & gaudij signum est, ut hoc loco, &
 quum dicitur: Percusserunt manum atq; dixerunt, ut
 uat rex. Item, Omnia ligna campi plausērūt manibus.
 In qua sententia Dauid Kimhi etiam est. Diuus Hiero-
 nymus enarrat multipliciter, dicens: Vel stupebunt
 propter rei magnitudinem & insperatum nuncium,
 & comprimēt manus suas: uel præ magnitudine gau-
 dij insultantes tibi applaudēt manibus, & quodā gau-
 dij strepitu concrepabūt. Hæc ille. Dicit ergo Nahum
 subuersa Niniue passim plausus & gratulationes fo-
 re, ut illius excidiū publicæ lætitiæ præbeat materiā.
 Id quod Cicero etiam in Catilinariæ cōspirationis op-
 pressionem ominatur futurum. Etenim intereūtibus im-
 perijs, ciuitatibus, principibus, aut etiā priuatis homi-
 nibus, qui odia inferiorum in se conflauerunt iniurijs
 & uiolentia, similitates tandē erumpunt oppresso-
 rum, ut de quibus libenter iactabant adagium tyrannicum,
 oderint dum metuant, suis capitibus insultantes
 perferant. Effet hic differendi occasio, an Christianæ
 pietatis asseclæ, quæ præcipuam habet charitatē, gau-
 deant interitu malorum, an optent excidium malorū,

an malis inferant tormenta, & quatenus. Ad quæ breuissime illud in præsentia respōdeo, iuxta eandē regulam charitatis hæc facere homines religiosos, ut meritis supplicijs iniurias audaciū comprimāt, ne plures boni opprimātur, ut optent atq; comprecantur interitum flagitiosorum, ubi melioris uitæ nulla spes superest, ut gratulētur & congaudeant iustitiæ diuinæ cadentibus impijs, quoniam simul bonorū sors melior euadit. Sic enim Solomon pronūciat Prouerbiorū 29. capite: Cū surrexerint impij, abscondentur homines, cum illi perierint, multiplicabuntur iusti. Hæc igitur causa letitiæ in prauorum hominum interitu respicit publicam utilitatē & diuini nominis gloriam. Priuatim uero propter infortunium inimici caue gaudeas, ut idem Solomon sapiētissimus præmonet. Cum ceciiderit, ait, inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum, ne forte uideat dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam.

Audierunt audition. Repetitio huius uerbi nō parem gratiam retinet in alijs linguis.

Super quem nō transijt. Causam quoq; interitus Assyrij assignat in epilogo, nempe Ninū destruendam, quia semper aduersata sit Deo & hominibus, superbia, impietate, iniustitia, crudelitate, atq; ceteris immanibus flagitijs. Quod per interrogationē uehementius edicitur: Ad quem non pertigit malitia tua? Verbū transeūdi commodius & lucidijs hic uertitur.

EXPOSITIO

in peruenire, sicut Græci sunt interpretati, ἐπὶ τὴν
 οὐκ ἀπὸ λθῆν ἢ κακία, σὺ διαπαύοις;

Epilogus HIC est igitur exitus impietatis & uolētia in fato
 Niniues tanquā in speculo propositus, ut homines pro
 fligati, qui nulla ratione possunt ad moderatiōē ui
 tam pertrahi, grauiſſimo supplicio macētur cum ap
 plausu hominum, & uniuersi mundi cōgratulatione.
 Proinde qui sapit, qui cupit uidere dies bonos, modis
 omnibus caueat monstrare uitiorum superbiam, im
 pietatem, perfidiam, crudelitatem, iniustitiam, aua
 ritiam, uitæ luxum, quæ singula etiam subuerterunt
 homines singulares, ciuitates florentissimas, & am
 plissima regna. Nullum fuit imperium Assyrio maius,
 nulla tyrannis confirmatior, nulli genti clemētia cœ
 lestis diutius pepercit. Perijt tamen ad extremum Ni
 niue, ut satius illi fuerit, nūquam fuisse, quā tali fato
 defunctam esse. Pij uero, qui iugo premuntur tyran
 nico, bonam spem cōcipiant ex interitu potentissimæ
 urbis persuasum habentes, eundem uniuersitatis do
 minum res humanas moderari, eadem uoluntate atq;
 ingenio præditum erga hostes suos, aut eum reueren
 tes. Nihil de uiribus detractū est curriculo tot anno
 rum, qui semper idem ipſus est, nec anni eius defici
 unt. Proinde si studeamus per animi sinceritatem ui
 tæq; sanctimoniam cōmorari in protectione Dei cœ
 lorum, si firma fide persistamus in promissionibus di
 uinis, si spe atque patientia studeamus possidere ani
 mas

mas nostras, felicissimū euentum nobis dominus conferet. Is nullo negotio cōfringet carnis nostræ insidias, ne quid capitale struatur spiritui, deteget hæreticorū fraudes, opprimet perfidorū & proditorū consilia, uim tyrānorū & conatus improbos retūdet, ipsumq; principem mūdi, qui per antichristum iniquitatis mysteriū præcipue operatur, cum uniuersis copijs prostigabit. Dabit autem nobis salutem ex inimicis nostris per cornu, quod erexit in domo Dauid, ut sine timore inimici, magno tamen timore Dei salutem operantes seruiamus illi in sanctitate atque iustitia omnibus diebus uitæ nostræ: post hanc temporariam uitæ imaginem, ueræ & æternæ uitæ hæredes futuri. Domino Deo sit laus, gloria, imperium, in sæcula sæculorum,

A M E N.

ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
500 FIFTH AVENUE
NEW YORK 10011
This book is loaned to you by the
New York Public Library
Astor Lenox Tilden Foundation
500 Fifth Avenue
New York 10011
It is to be returned to the
New York Public Library
Astor Lenox Tilden Foundation
500 Fifth Avenue
New York 10011
The date to which it is loaned
is indicated on the label
attached to the book.

